

Steeds meer jonge Indische ouders willen hun familiegeschiedenis doorgeven aan hun kinderen. Dit leidt tot een groeiend aanbod van jeugdboeken over de Nederlands-Indische geschiedenis.

Door Alice van Essen · Illustratie: Erik Varekamp

HET INDISCHE KINDERBOEK

Schrijver Robin Raven (1962) weet het nog precies. Hij was 12 toen klasgenoten vroegen of hij import was. ‘Wat betekent “import”?’ vroeg hij die middag aan zijn moeder. ‘Dat is wanneer je iets van buiten naar binnen haalt’, antwoordde ze. ‘Hoezo?’ ‘O, dat kwam in de aardrijkskundeles voorbij’, mompelde Raven.

Raven is een Indische Nederlander, geboren in Haarlem. Zijn vader werd geboren op Java, zijn moeder op Sulawesi, destijds Celebes. Thuis was de Indische cultuur aanwezig: ‘Weckpotten met suikerpinda’s op tafel, uitgebreide rijsttafels tijdens verjaardagen terwijl een oom lag te dutten en een ander de gitaar pakte.’ Bij vriendjes thuis was het anders. ‘Kale woonkamers, met een grote televisie, en een kopje thee met één koekje. Dat vond ik niet vreemd, dat was gewoon zo.’

De verhalen van zijn ouders en familieleden zaten vol magie en bijgeloof. ‘Schuif je stoel aan, anders nodig je het kwaad uit. Een witte vlinder brengt voorspoed, een zwarte ongeluk.’ Maar over hoe en waarom zijn ouders in Nederland terecht waren gekomen, spraken ze niet. Pas rond zijn 25ste stelde Raven vragen. Hij stond inmiddels voor

de klas als basisschooldocent, maar droomde van een bestaan als schrijver. ‘Ik vroeg mijn moeder naar haar jeugd, naar Indië.’ Langzaam ontvouwde zich een geschiedenis die hij niet kende.

Onafhankelijkheid

Zijn moeder bleek een plantersdochter. Op haar 11de brak de Tweede Wereldoorlog uit. Van 1942 tot 1945 zat ze met haar moeder in een Japans interneringskamp. Tijdens de onrustige periode die volgde op de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd werd ze, voor haar eigen veiligheid, alleen op de boot naar Nederland gezet. Daar groeide ze op bij een oom en tante in Den Haag.

Haar levensverhaal vormt de basis voor *De laatste reis van Garoeda*, een van de vele boeken waarin Raven de Nederlands-Indische geschiedenis toegankelijk maakt voor jonge lezers. Ook in *Surapati* grijpt hij terug op het koloniale verleden: daarin volgt hij een Balinese jongen die tot slaaf gemaakt wordt en wordt verkocht aan een VOC-koopman in Batavia.

Raven staat niet alleen in zijn zoektocht naar het Indische verleden. Volgens Jesse Goossens, uitgever bij Lemniscaat, groeide het aanbod van kinderboeken over de Nederlands-Indische geschiedenis de afgelopen

Via jeugdliteratuur kunnen kinderen zich goed verplaatsen in een ander perspectief.

jaren zichtbaar. Mogelijk speelde de herdenking van 75 jaar Indonesische onafhankelijkheid, in 2020, daarbij een rol, denkt ze.

Lemniscaat gaf dit jaar Robin Ravens *De lotus en de waringinboom* uit. Volgens Goossens zijn kinderboeken bij uitstek geschikt om jonge lezers kennis te laten maken met complexe historische thema's. 'Via jeugdliteratuur kunnen kinderen zich misschien wel het allerbeste verplaatsen in een ander perspectief: een andere tijd, een andere persoon. Ze beleven door de ogen van het hoofdpersonage de geschiedenis van dichtbij, zien wat mensen destijds zagen, voelen wat ze toen voelden.'

VOC-verleden

Ook Olga Vrolijk (1981), projectleider van educatieve en maatschappelijke initiatieven, ziet het aanbod jeugdboeken over de Nederlands-Indische geschiedenis groeien. Volgens haar komt dat mede doordat het tegenwoordig eenvoudiger is in eigen beheer uit te geven of een kleine uitgeverij te starten. 'Daardoor krijgen verhalen een podium die vroeger misschien niet waren verschenen.' Als voorbeelden noemt ze *Nuri & Nino*, van Sriyanto en Wouter van der Spoel, dat kinderen en volwassenen laat kennismaken met de Indische cultuur en geschiedenis, en *De legende van Vleermuisvechter*, het eerste Indonesische stripboek dat in het Nederlands werd vertaald. Daarin staat het VOC-verleden centraal, vanuit een Indonesisch perspectief.

Bij Vrolijk zelf ontstond de behoefte om haar familiegeschiedenis vast te leggen na de geboorte van haar drie kinderen. 'Ineens dacht ik na over vragen als: wie ben ik, op wie lijken mijn kinderen en wat wil ik aan hen doorgeven?' Tijdens de begrafenis van een oudtante hoorde ze flarden van familie verhalen, die ze niet kon plaatsen. Kort daarna besloot ze zich te verdiepen in de vrouwenlijn van haar familie. Ze sprak met familieleden, dook in archieven en stuitte op verhalen over interneringskampen, oorlog en gedwongen migratie.

Haar zoektocht resulteerde in *Retourtje Indië – Hoe ik thuiskwam bij mijn*

voormoeders, waarin ze vier generaties Indische vrouwen portretteert, vanaf haar Javaneze betovergrootmoeder. Het boek verscheen bij LM Publishers, een uitgeverij die zich richt op onder meer koloniale geschiedenis en cultureel erfgoed. Hoewel *Retourtje Indië* vooral door volwassenen wordt gelezen, schreef Vrolijk het met haar eigen kinderen in gedachten. 'Ik wilde geen taai geschiedenisboek schrijven, maar een toegankelijk verhaal waarin familiegeschiedenis en grote historische gebeurtenissen samenkomen. Zodat mijn kinderen begrijpen wat hun voorouders hebben meegemaakt én hoe die geschiedenis nog altijd doorwerkt.'

Haar dochter, inmiddels in de brugklas, heeft het boek gelezen en er op school een boekbespreking over gehouden. Haar zoon van 9 liet in zijn klas vooral de mooie foto's zien. 'Ze zijn er op hun eigen manier mee bezig.'

Te beladen

Tijdens de presentatie van het boek reageerde Vrolijks moeder geëmotioneerd. 'Ze zei: "Jij hebt het boek geschreven dat ik zelf had willen schrijven."' Dat haar moeder dat nooit had gedaan, begrijpt Vrolijk goed. Na aankomst in Nederland moesten veel Indische families zich vooral aanpassen en vooruitkijken. Voor gesprekken over oorlog, verlies en trauma was weinig ruimte. 'Toch voelde je als kind dat er verdriet onder de oppervlakte zat. Daarom vroeg je niet zomaar aan een oudoom of -tante in welk kamp ze hadden gezeten.'

Vrolijk noemt het kenmerkend voor veel Indische families. 'Voor de generatie boven ons is deze geschiedenis vaak nog te pijnlijk of te beladen. Wij hebben meer afstand tot de gebeurtenissen en kijken er daardoor

anders naar.' Tegelijkertijd voelt ze een groeiende urgentie. De generatie die de Tweede Wereldoorlog, de bersiap en de migratie naar Nederland bewust heeft meegemaakt, wordt steeds kleiner. 'Als we hun verhalen nu niet vastleggen, gaan ze voorgoed verloren.'

Stamboom

Ook mediamaker Stéphanie Teekens (1982), dochter van een Indische vader en een Nederlandse moeder, wilde haar familiegeschiedenis doorgeven aan de volgende generatie. 'Ik ben getrouwd met een Nederlandse man en onze twee kinderen zijn blond met blauwe ogen. Hollander kan bijna niet. Natuurlijk zit het Indische ook in hen, maar als je de verhalen niet vertelt, verdwijnt een deel van die geschiedenis naar de achtergrond.'

Dat zij er anders uitziet dan haar kinderen, ziet ze als een omgekeerde herhaling van haar eigen jeugd. 'Als mijn zusje en ik vroeger met onze moeder over straat liepen, hoorden we regelmatig: "Daar heb je die mevrouw weer met haar geadopteerde kindjes."' Haar vader, geboren op Java, kwam op 8-jarige leeftijd naar Nederland en groeide op in Dordrecht. 'Hij zei altijd dat hij niet zoveel met het Indische had en is nooit terug geweest naar Indonesië. Toch gaf hij me mee dat ik trots moest zijn op het feit dat ik indo ben. Dat voelde ik ook zo, al hield ik me er verder weinig mee bezig.'

Pas toen ze zelf kinderen kreeg, begon ze zich te verdiepen in haar familiegeschiedenis. Daarbij speelde een tante een belangrijke rol. 'Zij had de stamboom uitgeplozen en brieven verzameld, en uitgetypt, van mijn overgrootmoeder, van mijn oma uit het kamp en van mijn opa aan zijn schoonmoeder. Zo kwam de geschiedenis tot leven.'

Lange tijd waren er nauwelijks jeugdboeken over de geschiedenis van Nederlands-Indië te vinden.

Haar ontdekkingen vormden de basis voor *Mama, waarom zijn wij Indo's?* Daarin reist haar 8-jarige dochter Melle in haar dromen naar het Indonesië van 1958, ontmoet de jonge versie van haar opa en maakt dezelfde reis naar Nederland die hij ooit maakte. Aan de hand van dat verhaal legt Teekens uit wie de indo's zijn, hoe de Indische gemeenschap ontstond en waardoor zoveel families uiteindelijk in Nederland terecht kwamen. 'Mijn dochter vond het vooral heel cool dat ze de hoofdpersoon was', lacht Teekens. 'Maar ik drong haar niks op. Ze zat destijds liever met haar neus in een Harry Potter-boek.' Zelf leerde Teekens pas als volwassene over de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog en de gevolgen daarvan voor haar familie. 'Toen beseft ik hoeveel verhalen ik eigenlijk niet kende.'

Schaduwzijde

Dat gebrek aan kennis herkent Vrolijk. 'Toen wij jong waren, was er nauwelijks iets te vinden over de Indische geschiedenis voor kinderen.' Inmiddels is dat anders. Haar oudste dochter las op de basisschool *Alleen Beertocht mee*, over een meisje dat tijdens de Japanse bezetting in een interneringskamp terecht komt. Haar zoon leende *Het begon met peper* uit de schoolbibliotheek, een boek over de geschiedenis van Nederlands-Indië. Volgens Vrolijk maken zulke boeken een wezenlijk verschil. 'Als die er in mijn jeugd waren geweest, had ik waarschijnlijk veel eerder de vragen gesteld die pas later bij me opkwamen.'

De hernieuwde belangstelling is ook zichtbaar in het onderwijs. Terwijl er vroeger vooral aandacht was voor de Gouden Eeuw, de VOC en de specerijenhandel, is er tegenwoordig meer oog voor de schaduwzijde van het koloniale verleden: onderdrukking, ongelijke machtsverhoudingen en uitbuiting. 'Lange tijd was de Indische geschiedenis gemarginaliseerd in onderwijs en boeken', zegt Vrolijk. 'Nu wordt die steeds vaker erkend. We eigenen haar ons opnieuw toe, niet vanuit slachtofferchap, maar vanuit bewustzijn en trots.' 🗞